

**«ЗЕЛЕНА КНИГА УКРАЇНИ» — ВАЖЛИВИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ДОКУМЕНТ**

**Зелена книга України / За загальною редакцією
члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха.
Редакційна колегія: Г.Г. Філіпчук, М.М. Мовчан,
Я.П. Дідух, Д.В. Дубина, П.М. Устименко,
Л.П. Вакаренко. — К.: Альтерпрес, 2009. —
448 с. + 48 кольор. с.**

Вихід у світ «Зеленої книги України» — важлива подія в науковому житті нашої країни, оскільки вона є офіційним державним документом, в якому подані відомості про сучасний стан природних рослинних угруповань, що перебувають під загрозою зникнення або потребують нагальної охорони. Ця книга — результат багаторічної колосальної праці колективу науковців Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Слід зазначити, що аналога в країнах СНД немає.

Видання такої книги зумовлене насамперед значними темпами денатуралізації природних ландшафтів, що призводить до збідніння не лише видового складу флори, а й фітоценотичного різноманіття. Безумовно, важливо також, що опублікована «Червона книга України», до якої занесені рідкісні та зникаючі види рослин, але без збереження фітоценофонду, як функціональної та енергетичної основи біосфери, навряд чи можлива охорона окремих видів. Тому, як вважають укладачі «Зеленої книги України», конче потрібною є зміна акцентів у природоохоронній діяльності — це, перш за все, збереження та відтворення ценотичного різноманіття. Завдяки охороні природної рослинності розв'язуються й деякі екологічні проблеми, зокрема збереження фітоценофонду та екосистем, у яких розвиваються фітоценози.

«Зелена книга України» містить новаторську форму науково обґрунтованої необхідності охорони рослинних угруповань, завдяки якій запроваджується новий підхід до збереження біорізноманіття, оскільки охорона рослин, занесених до «Червоної книги України», неможлива без урахування ценотичного аспекту. «Зелена книга України» має стати основою для розроблення охоронних заходів, спрямованих на збереження, відтворення та використання занесених до неї природних рослинних угруповань. Охорона фітоценозів не лише забезпечить їхнє збереження, а й сприятиме оберіганню популяцій рідкісних видів рослин та екосистем.

У 2002 р. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Положення про «Зелену книгу України», що складається з 11-ти пунктів. У ньому визначено статус книги як офіційного державного документа та наголошено, що вона є основою для розроблення охоронних заходів, спрямованих на збереження, відтворення та використання занесених до неї природних рослинних угруповань, визначені шляхи, які забезпечать реалізацію природоохоронних заходів, застосування організаційних і наукових засад.

«Зелена книга України» має такі розділи: передмова, методика синфітосоціологічної оцінки природних рослинних угруповань, що підлягають охороні, а також тих, котрі занесені до книги. В ній виділені рослинні угруповання, які потребують захисту, а саме: лісові, чагарникові та чагарничкові — Карпат і Криму, трав'яні та чагарникові степові, трав'яні й чагарничкові угруповання ксеротичного типу на відслоненнях і пісках, лучні, болотні, галофітні та водні. Список літератури налічує понад 400 наукових джерел; у додатках наведені алфавітні покажчики латинських назв формацій, субформацій, класів асоціацій, груп асоціацій, назв асоціацій, занесених до книги, а також перелік рідкісних асоціацій і таких, яким загрожує зникнення і які потребують охорони, типових асоціацій, що підлягають охороні, рідкісних і типових природних рослинних угруповань, котрі мають охоронятися, та перелік природних рослинних угруповань, яким загрожує зникнення і які треба охороняти. У книзі міститься список природно-заповідних територій найвищого рангу, об'єктами охорони яких є угруповання, занесені до «Зеленої книги України». Її текст викладений на 447 с., книга ілюстрована оригінальними фотографіями рідкісних асоціацій.

«Зелена книга України» містить 160 статей, де подана інформація про 800 асоціацій рослинності України, серед яких 347 рідкісних, 354 таких, що можуть зникнути, 99 типових. Статті згруповані відповідно до типів рослинності: лісова — 72 статті, 308 асоціацій; чагарникова та чагарничкова рослинність Карпат і Криму — 9, 32 асоціації; трав'яна чагарникова степова рослинність — 25, 222 асоціації; трав'яна чагарникова рослинність ксеротичного типу на відслоненнях і пісках — 8, 32 асоціації; лучна — 6, 20 асоціацій; болотна — 11, 39 асоціацій; галофітна — 3, 10 асоціацій; водна — 26 статей, 137 асоціації.

Рубрики статей містять обширну інформацію: назву асоціації, подану за домінантною класифікацією українською і латинською мовами, синфітосозологічний індекс, клас, категорію, статус, поширення в Україні, фізико-географічні умови, біотоп, фітоценотичну, аутофітосозологічну та ботаніко-геогра-

фічну значущість, ценотичну структуру й флористичне ядро, потенціал відновлюваності, режим збереження, забезпеченість охороною, біотехнічні та созотехнічні рекомендації, джерела інформації і картосхему поширення.

Інформація щодо необхідності здійснення охорони певних рослинних угруповань викладена у статтях «Синфітосозологічний індекс», клас, категорія, статус, «Поширення в Україні», «Фітоценотична та аутфітосозологічна значущість», «Ботаніко-географічна значущість», «Потенціал відновлюваності».

Вихід у світ «Зеленої книги України» створить передумови для активізації наукових досліджень, подальшого вивчення історичних етапів розвитку рослинності та виявлення закономірностей її сучасного формування. Це дозволить не лише вивчати динаміку рослинності, а й прогнозувати її подальший розвиток. Автори сподіваються, що видання сприятиме розбудові екомережі України, розширенню мережі природно-заповідного фонду, підвищенню її фітоценотичної репрезентативності, а також буде застосовуватися в екологічно зорієнтованій системі ведення лісового та сільського господарств.

На наступному етапі зміни традиційних стосунків суспільства і природи, що базуються на ідеології невичерпності природних ресурсів, потрібно розробити адміністративно-правові засади впливу на порушників законодавства, наслідком діяльності яких є відшкодування збитків, котрі завдані рослинним угрупованням, занесеним до «Зеленої книги України», для забезпечення їхнього збереження як важливої складової національного багатства України.

«Зелена книга України» буде корисною для науковців, зокрема екологів, фахівців, які працюють у природоохоронних органах, сільському і лісовому господарствах, викладачів і студентів ВНЗ, коледжів, гімназій, ліцеїв, учителів середніх загальноосвітніх шкіл.

Б.Є. ЯКУБЕНКО, С.І. ШАБАРОВА